یادداشت

تجلی آرمان‌های انبیا و ائمه(ع) در وجود فاطمه(س)

آیت ا...رحیم توکل
عضو خبرگان رهبری

تمام انبیا و ائمه طاهر(ع) در طول تاریخ، چشمشان به امام زمان(عج) بوده است تا ایشان بیایند و دست ظلم و ظالم را قطع کنند و مردم عالم را نجات دهند و عدالت را بر همه عالم حاکم کنند؛ یعنی همه اولیا در تاریخ، چشم به راه آمدن و فرج حضرت حجت بن‌الحسن(عج) بوده‌اند، اما آن امام عدالت‌گستر و آخرین ذخیره خدا روی زمین، مادرشان را الگو و اسوه خود معرفی می‌کنند و می‌فرمایند: «دختر رسول خدا(ص) (فاطمه زهرا(س)) برای من، اسوه و الگویی نیکوست». به عبارت بهتر، همه انبیا به امام مهدی(عج) نگاه می‌کنند و امام زمان(عج) چشم به مادرشان دارند! گویی مراد و خواسته همه انبیا در فاطمه زهرا(س) خلاصه شده و با وجود آن یگانه بانوی عالمِ امکان، تجلی یافته است؛ بانویی که در حجاب و عفاف، حیا، عصمت و دیگر فضایل و ارزش‌های اخلاقی به قدری در اوج بوده‌اند که فهم و درک آن برای اذهان عادی ممکن نیست.

حضور عفیفانه اما مقتدر در جامعه

بانوی جلیل‌القدری که وقتی ابن‌مکتوم که فردی روشندل و نابینا بود، در اتاق حضور داشت و با پیامبر(ص) صحبت می‌کرد، اتاق را ترک کردند و چون رسول خدا(ص) از دلیل آن پرسیدند و فرمودند او که تو را نمی‌بیند! حضرت زهرا(س) عرض کردند: من که او را می‌بینم... اما همین زهرای مرضیه(س) که از یک نابینا خود را می‌پوشاند، وقتی ماجراهای بعد از رحلت پیامبر(ص) و غصب ولایت امیرالمؤمنین(ع) رخ می‌دهد، در عین حجاب و عفاف، مقاوم و استوار و مقتدرانه در مسجد و در میان مردم حضور می‌یابد و در دفاع از ولایت و حق امیرمؤمنان(ع) خطبه می‌خواند و به تاریخ نشان می‌دهد که می‌توان در عین عفاف و حجاب در اجتماع حضور اثرگذار داشت. یعنی هم حجاب و هم جنگ با ظالم. به عبارت دیگر ایشان به ما یاد دادند که نه حجاب، مانع و نافی جنگ با ظالم است و نه جنگ با ظالم، سدی برای حجاب و حضور عفیفانه در اجتماع.

مسئولان، حواسشان به آثار مرتبط با حجاب و عفاف باشد

متأسفانه برخی مسئولان کشور هنوز درک دقیقی از عفاف و آثار آن ندارند و نمی‌دانند که عفت و امانتداری چه برکات و رحماتی را بر ما نازل می‌کند. آن‌ها متوجه نیستند که بدون عفت و حجاب چه ضرباتی بر جسم و جان جامعه وارد می‌شود، بنابراین باید مراقب بود که هرکسی با هر اندیشه‌ای در رأس امور قرار نگیرد و مسئولیت نیابد و بررسی کنیم آن‌ها که مسئولیت می‌یابند، آیا شایستگی لازم را دارند یا نه؛ چون بعدها، عقوبت تفکر و عملکرد آن‌ها دست‌وپاگیر ما می‌شود.

مهم‌ترین درس صدیقه کبری(س)

تلاش و مقاومت و دفاع فاطمی برای آن بود که امت، شأن و جایگاه و آثار ولایت و امامت را درک کند. وقتی انسان بیمار می‌شود، نزد پزشک می‌رود و هر نسخه‌ای را که پزشک برایش بنویسد، می‌پذیرد و به آن عمل می‌کند؛ چون او را طبیب و ناجی خود می‌داند. همان‌طور که طبیب، حافظ جان و سلامتی مردم است، ولایت هم حافظ و طبیبِ جان و مال، دین و دنیا و عِرض و آبروی مردم است، لذا اگر همان‌طور که به دستورات طبیب چشم می‌گوییم و آن را موبه‌مو اجرا می‌کنیم، به ولایت و آموزه‌هایش هم پایبند باشیم و آنچه ولی خدا می‌گوید بپذیریم و عملی کنیم، به سعادت و سرمنزل مقصود که خدا برای ما در نظر دارد، می‌رسیم. این مهم‌ترین آموزه در سیره فاطمی است؛ درسی بزرگ و سرنوشت‌ساز که صدیقه کبری(س) برای آموزش و باورمند کردن جامعه به آن، جان و هستی خود را بذل کردند.

زبان از وصف زهرا(س) عاجز است

هرچه درباره فضایل و جایگاه حضرت زهرا(س) گفته شود، بازهم الفاظ کم می‌آید. آن‌قدر مقام حضرت فاطمه(س) بالاست که انسان از بیان آن عاجز است، هنگامی که موضوع حمایت از امام مطرح شد، حضرت زهرا(س) همه هستی خود را فدا کردند و در دفاع از ولی زمان از هیچ تلاشی فروگذار نکردند و این باید سرلوحه فکر و عمل ما هم باشد.

اعمال و اذکار

آداب روز شهادت ریحانه‌النبی(س)

«سلام بر تو ای بانوی بانوان جهانیان! سلام بر تو ای مادر حجت‌های الهی بر همه مردم! سلام بر تو ای ستم‌دیده محروم‌شده از حق خویش!». همه ما در جایی از زندگی حس کرده‌ایم که احتیاج داریم به مادر معنوی مسلمانان یعنی حضرت زهرا(س) پناه ببریم و از شفاعت و حمایت‌های معنوی ایشان برخوردار شویم. در روزهای دهه فاطمیه، آیین‌های توسل و عزا و تسلیت این مصیبت به رسول خدا(ص) و ائمه اطهار(ع) برگزار می‌شود. در کتاب‌های علما و نویسندگان، اعمال و زیارت‌هایی برای شب و روز شهادت حضرت زهرا(س) ذکر شده است. در ادامه به مشهورترین آن‌ها اشاره می‌کنیم.

برپایی مجلس عزا

توصیه‌های روایی به برگزاری مجالس عزا و روضه‌های خانگی برای بانوی دوعالم تأکید می‌کنند. در کتب تاریخی به نقل از ائمه اطهار(ع) و بزرگان دینی آمده است: در این روز شیعیان به مراسم تعزیت آن حضرت قیام کنند؛ به همین دلیل شیعیان آن بانوی بزرگوار نیز باید در اظهار اندوه و غصه و اقامه عزا در روز وفات خاتون و خواندن مصائب ایشان به امام خود تأسی کنند.

زیارت

خواندن زیارت حضرت زهرا(س) با این فراز: السَّلَامُ عَلَیکِ یا سَیدَةَ نِسَآءِ العَالَمینَ السَلَامُ عَلَیکِ یا وَالِدَهَ الحُجَج عَلَی النَّاسِ اَجمَعینَ السَّلَامُ عَلَیکِ اَیتُهَا المَظلُومَهُ المَمنُوعَهُ حَقَّهَا...(مفاتیح‌الجنان، فصل دهم، در اعمال ماه جمادی‌الثانی).

اظهار شیون و زاری

تباکی و گریه بر مصیبت‌هایی که بر حضرت فاطمه(س) و اهل بیت نبوت و ولایت وارد شده است، در بسیاری از منابع مورد تأکید قرار گرفته است. در کتاب «مراقبات»، صفحه ۱۰۰ آمده است: ای اهل عالم بگریید... حق او را غصب و او را از ارث پدرش منع کردند....

ذکر تسبیحات حضرت فاطمه زهرا(س)

در ایام فاطمیه خصوصا شب و روز شهادت، خوب است ذکر مختص به ایشان بر لبمان باشد. تسبیحات حضرت زهرا(س) ذکری شامل ۳۴ بار ا...اکبر، ۳۳ بار الحمدلله و ۳۳ بار سبحان ا...است که بنابر روایات، این ذکر را پیامبر اکرم(ص) به حضرت زهرا(س) آموختند.

نماز حضرت فاطمه(س)

در روایت آمده است حضرت زهرا(س) دو رکعت نماز می‌خواند که جبرئیل به ایشان آموخته بود. در رکعت اول بعد از سوره حمد، صدمرتبه سوره قدر و در رکعت دوم بعد از سوره حمد، صد مرتبه سوره «توحید» و پس از سلام نماز دعایی با این فراز را می‌خواند: سُبحانَ ذی الْعِزِّ الشّامِخِ الْمُنیفِ، سُبْحانَ ذی الْجَلالِ الْباذِخِ الْعَظیمِ، سُبحانَ ذی الْمُلْکِ الْفاخِرِ الْقَدیمِ، سُبحانَ مَنْ لَبَسَ الْبَهْجَه وَ الْجَمالَ». در روایت دیگری آمده است که فرد بعد از این نماز، تسبیح مشهور حضرت زهرا(س) را که پس از هر نمازی مستحب است، بگوید و بعد از آن صدمرتبه صلوات بفرستد.

آمنه مستقیمی| اینکه شیعه دو دهه به اسم فاطمیه در سوگ حضرت زهرا(س) اقامه عزا می‌کند و از مصائب آن بانو می‌گوید، صرفا به‌دلیل نسبت فرزندی ایشان با رسول خاتم(ص) نیست، بلکه به‌دلیل فقدان شخصیتی است که هنوز قدر آن ناشناخته مانده است و در اثرگذاری‌اش، ذریه سادات و نقش‌آفرینی آن‌ها در نقاط عطف تاریخ کفایت می‌کند. درباره آن وجود مقدس و چرایی این همه شأن و عظمت با حجت‌الاسلام‌والمسلمین حبیب‌ا... فرحزاد، استاد حوزه و خطیب مذهبی، گفت‌وگو کرده‌ایم.

بررسی فلسفه شأن و فضایل فاطمی در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام‌والمسلمین فرحزاد

وداع با جان نبی(ص)

حجت‌الاسلام‌والمسلمین فرحزاد: شأن و جایگاه حضرت فاطمه زهرا(س) در عالم امکان بی‌نظیر است؛ تنها بانویی که اگرچه پیامبر و امام نیست، همان شرافت، فضیلت و مرتبت انبیا و رتبه امامان و اولیای خدا در بالاترین درجات در وجودشان تجلی کرده است

سوم شخص عالم امکان

شأن و جایگاه حضرت فاطمه زهرا(س) در عالم امکان بی‌نظیر است؛ تنها بانویی که اگرچه پیامبر و امام نیست، همان شرافت، فضیلت و مرتبت انبیا و رتبه امامان و اولیای خدا در بالاترین درجات در وجودشان تجلی کرده است. بنا بر روایات، ایشان جز پیامبر اکرم(ص)، بر همه انبیا و جز امیرالمؤمنین(ع) بر همه ائمه(ع) افضل هستند و این مقام را خدای متعال به زهرای مرضیه(س) عطا کرده است. از نظر شرافت، حسب و نسب، اول شخصیت عالم، پدر اوست. دوم شخصیت عالم، شوهر اوست. شخصیت‌های بعدی فرزندان او هستند. بانویی مثل خدیجه‌کبری(س) سرورزن‌ها مادرش بود، بهترین‌های عالم در اطرافش بودند.

تجسم همه خوبی‌ها

پیامبر اکرم(ص) به‌عنوان شخصیتی که هیچ مبالغه و گزافی در سخنشان راه ندارد و هرگز از سر حب و بغض صحبت نمی‌کند: «ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی»(نجم/۳) درباره فاطمه زهرا(س) می‌فرمایند: «اگر بنا بود همه خوبی‌های عالم در خارج تجسم پیدا کند، فاطمه زهرا می‌شد»(فاطمه‌الزهرا، رحمانی، ص۱۰). یعنی سرچشمه همه خوبی‌ها در ایشان جمع شده است و حتی رسول خدا(ص) درباره آن حضرت می‌فرمایند: «من از او بهره می‌برم و استفاده می‌کنم» و نیز می‌فرمایند: «فاطمه، فرزند من، بهترین اهل زمین است از نظر عنصر (خلقت و تکون وجودی)، از نظر حسب و نسب و نیز کرامت و بزرگواری».

قدرش مخفی و سِر مکتوم است

امام صادق(ع) می‌فرمایند: «حقیقتا ما عظمت و بزرگی حضرت زهرا(س) را درک نمی‌کنیم»(تفسیر فرات کوفی، ص۵۸۱). و نیز می‌فرمایند: «فاطمه را فاطمه نامیدند؛ چون عموم خلق از درک و شناخت حقیقت حضرت زهرا(س) عاجز هستند». حضرت زهرا(س) سرّ مکتوم هستند، فقط قبر ایشان مخفی نیست، بلکه حقیقت وجودی‌شان نیز مخفی است و در شناخت ایشان ناتوان هستیم. آیت ا...بهاءالدینی می‌گفت: «کنیه ام‌ابیها که تو مادر پدرت هستی، یک اضافه تشریفاتی نیست؛ یعنی حقیقتا ام تربیتی پیغمبر(ص) بودند و از ایشان بهره می‌بردند. در روایت است «خلقت من نور عظمه‌ا...» یعنی از نور عظمت خدا خلق شده و خلقتشان فوق‌العاده است.

یادگار ماندگار

از یادگاری‌های ماندگار صدیقه طاهره(س)، تسبیحات حضرت زهرا(س) است که خوب است هنگام صبح و قبل از شروع کار و نیز قبل از خواب به این کیفیت «۳۳ مرتبه سبحان ا...، ۳۳ مرتبه الحمدا... و ۳۴ مرتبه ا...اکبر» و بعد از فرایض به ترتیب ۳۴ مرتبه ا...اکبر، ۳۳ مرتبه الحمدا... و ۳۳ مرتبه سبحان ا... خوانده شود. در روایت است که امام صادق(ع) فرمودند: «ثواب این تسبیحات بالاتر از هزار رکعت نماز مستحبی است» و نیز فرمودند: «ما بچه‌هایمان را به این ذکر عادت می‌دهیم تا بعد از نماز به آن اهتمام کنند».

راز گریه‌ها و ناله‌های فاطمی

اگر از ما بپرسند مهم‌ترین پیام حضرت زهرا(س) نه تنها برای دوستان و شیعیانشان بلکه همه عالم چیست، بدون شک از مهم‌ترین پیام‌ها و خواسته‌های صدیقه‌کبری(س)، احیای امر ولایت و امامت امیرالمؤمنین(ع) است. محمود بن لبید می‌گوید: به حضرت زهرا(س) عرض کردم آیا پدرتان رسول خدا(ص)، درباره علی بن ابیطالب(ع) سفارشی کرده‌اند؟ حضرت صدیقه(س) شگفت‌زده شدند و فرمودند: «از این سؤال تعجب می‌کنم! آیا غدیر خم را فراموش کردید؟ خدای متعال بعد از جریان غدیر خم برای احدی از این امت، عذر و بهانه‌ای باقی نگذاشت و حجت را بر همه تمام کرد و پیامبر(ص)، علی(ع) را بعد از خود، سرپرست امت معرفی کردند». لذا علت ناله‌ها و گریه‌های فاطمی، حق ازدست‌رفته امام علی(ع) و احقاق این حق بود که افراد نالایق غصب کرده بودند.

علت شهادت زهرای مرضیه(س)

ابن‌عباس سال‌ها بعد از ماجرای حمله به خانه امیرالمؤمنین(ع) و همچنین وقایع کوچه و شهادت حضرت زهرا(س)، به محضر امام علی(ع) رسید و عرض کرد: سؤالی دارم؛ امسال قنفذ از مالیات معاف شده است، چرا به وی چنین عنایتی می‌شود؟ حضرت امیر(ع) به اطراف نگریستند و گریه کردند و فرمودند: «ابن‌عباس! می‌دانید چرا به وی این‌چنین عنایت می‌شود؟ چون به کشتن همسرم زهرا(س) کمک کرد!» حضرت زهرا(س) با شدت درد و جراحت، خود را به میانه راه رساندند تا مانع بردن امیرالمؤمنین(ع) به مسجد شوند. امام صادق(ع) فرمودند: «علت شهادت مادرم فاطمه(س)، شدت تازیانه‌هایی بود که بر بازوان ایشان فرونشست!». این جراحت‌ها به قدری بود که هنگام غسل، مولای متقیان به‌شدت بر آن‌ها گریستند.

تسبیحات حضرت زهرا(س)؛ ذکر کثیر

روایات درباره برکات تسبیحات حضرت زهرا(س) توصیه بسیار دارند و در حدیث است ذکر کثیری که خدا در قرآن به آن تصریح دارد، همین تسبیحات حضرت زهرای مرضیه(س) است. لذا خوب است ما به‌عنوان محبان یگانه بانوی عالم به اندازه خودمان از ایشان در اهتمام به این تسبیحات الگوبرداری کنیم؛ به‌ویژه آنکه پیامبر(ص) فرمودند: «فاطمه جان! خدا با این تسبیحات، امر دنیا و آخرت تو را در هر روز کفایت می‌کند» و این برای ما هم توصیه است تا با انس با این تسبیحات و اهتمام به آن، امورمان را به خدا واگذار کنیم.

صلوات بر فاطمه(س)؛ باب رحمت

ذکر فضایل و مناقب حضرت فاطمه زهرا(س) هم رحمت الهی را جذب و هم گناهان ما را پاک می‌کند و هم وسیله دستگیری و شفاعت ما در روز قیامت است؛ پیامبر(ص) فرمودند: «یا فاطمه! هرکه بر شما صلوات و درود بفرستد، خدا گناهانش را می‌آمرزد و در بهشت هرجا من باشم، با من محشور می‌شود». یک صلوات بر فاطمه زهرا(س) چنین برکات و آثار بی‌بدیلی دارد و خوب است با این ذکر «اللّهُمَّ صَلِّ عَلی فاطِمَهَ وَاَبی‌هاوَبَعْلِ‌هاوَبنی‌هاوَالسِّرِّالْمُسْتَوْدَعِ‌فی‌هابِعَدَدِ ما اَحاطَ بِهِ عِلْمُکَ» بر ایشان درود بفرستیم.

دغدغه‌مند هدایت بشر

یکی از ویژگی‌های مهم حضرت زهرا(س) این است که دائم به فکر دیگران بودند. مال و جان و آبرویشان و همه وجودشان را صرف هدایت بشر کردند؛ مثل شمعی که همه وجودش ذوب می‌شود تا همه عالم نجات پیدا کنند و راه را از بیراهه بفهمند. امام مجتبی(ع) فرمودند: «شبی کنار بستر مادرم حضرت فاطمه(س) بودم، از اول شب تا اذان صبح، دائم برای مؤمنان و مؤمنات و دوست و آشنا دعا می‌کردند. بعد از اذان صبح من عرض کردم: شما فقط برای دیگران دعا کردید و برای خودتان دعا نکردید، فرمودند: یا بنی! الجار ثم الدار». امروز به این فراز از سیره فاطمی، بیش از هر زمان نیاز داریم تا در سختی‌ها و مشکلات، دیگران را تنها نگذاریم.

روشنا

پیامبر اکرم(ص):
نور ابنتی فاطمه من نور ا... و ابنتی فاطمه افضل من السماوات والارض

نور دخترم فاطمه(س) از نور خداست و دخترم فاطمه(س)، برتر از آسمان‌ها و زمین است». (بحارالانوار، ج۱۵، ص۱۰).

شنیدنی

سنت‌های حسنه فاطمی زنده‌اند

مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب درباره آنچه از حضرت زهرا(س) می‌توان آموخت

از نگاه اسلام، معیار خوب و بد بودن یا ارزش‌گذاری براساس جنسیت انسان‌ها نیست. آنچه افراد را نزد خداوند محبوب می‌کند، رفتار و عملکرد آن‌هاست. هرچند می‌دانیم که وظایف زن و مرد با یکدیگر متفاوت است و نوع لطف و رحمتی که خداوند به زن و مرد، دختر و پسر نیز عطا می‌کند، متفاوت است؛ در روایات به‌طور مکرر بیان شده است که اگر کسی از داشتن فرزند دختر احساس ناخشنودی می‌کرد، امامان(ع) با او برخورد می‌کردند؛ به‌عنوان مثال امام صادق(ع) به شخصی که از دختردار بودن ناراحت بود، فرمودند: «هِیَ رَیْحَانَه تَشَمُّهَا؛ او گلی است که آن را می‌بویی». وقتی به پیامبر(ص) مژده فاطمه(س) داده شد، ناخرسندی و کراهت در چهره اصحاب آن حضرت مشاهده شد. رسول خدا(ص) به آن‌ها فرمودند: شما را چه شده است؟ چرا چهره‌های شما دگرگون شده است؟ دختر، گل معطری است که من آن را می‌بویم و روزی او با خداست. (ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره‌الفقیه، ج۳، ص۴۸۱).

به مناسبت دهه فاطمیه، سراغ اندرزهای رهبر معظم انقلاب درباره سنت‌هایی که از بانوی دوعالم صدیقه کبری(س) می‌آموزیم، رفته‌ایم. ایشان در بیانات خود درباره شأن و جایگاه حضرت فاطمه(س) و تأثیرات ایشان، در دیدار با مداحان اهل بیت(ع) می‌فرمایند: «درمیان خصوصیات برجسته و ممتاز فاطمه زهرا(س)، یکی از خصوصیات بسیار برجسته، «جهاد تبیین» فاطمه زهراست». ایشان دو خطابه ممتاز و نامدار ایراد کردند که یکی از آن دو خطابه، خطابه معروف ایشان «اَلحَمدُ لِلّهِ عَلی ما اَنعَمَ وَ لَهُ الشُّکرُ عَلی ما اَلهَمَ»(۱) در جمع صحابه است که درباره این خطابه گفته شده که در ردیف بهترین خطبه‌های نهج‌البلاغه است -آن کسانی که اهل بلاغت و اهل فهم‌اند، این جور گفته‌اند؛ مملوست از معارف و حقایق- یکی هم آن خطبه حضرت، خطاب به زنان مهاجر و انصار است: «اَصبَحتُ وَ ا... عائِفَه لِدُنیاکُم قالِیَه لِرِجالِکُم» یا «عائِفَه لِدُنیاکُنَّ قَالِیَةً لِرِجالِکُنَّ»؛(۲) این دو خطابه، «جهاد تبیین» فاطمه زهرا(س) در مدت کوتاهی بعد از رحلت پیغمبر است». معظم‌له در فراز دیگری از بیانات گهربار خود، در مورد پایه‌گذاری سنت خطبه‌خوانی توسط حضرت زهرا(س) بیان می‌کنند: «این سنت [خطبه‌خوانی] را فاطمه زهرا(س) بعد از پیغمبر پایه‌گذاری کرد. فرزندان ایشان و خاندان پیغمبر هم از ایشان پیروی کردند؛ خطبه‌های امیرالمؤمنین(ع)، خطبه امام حسین(ع) خطاب به علما که خطبه تکان‌دهنده فوق‌العاده‌ای است: «اَنتُم اَیَّتُهَا العِصابَه عِصابَه بِالعِلمِ مَشهورَه»(تحف‌العقول، ابن‌شعبه حرانی، ص ۲۳۷). خطبه حضرت زینب در کوفه، خطبه امام سجاد در شام، خطبه امام صادق در عرفات که «امامت» را معنا می‌کند: «اَیُّهَا النّاسُ اِنَّ رَسولَ ا... کانَ هُوَ الامام»(اقبال‌الاعمال، ابن طاووس، ج یک، ص۳۳۰). این‌ها همه دنباله سنتی است که زهرای اطهر پایه‌گذاری کرده. این سنت خطبه‌خوانی، تبیین حقایق، از اینجا شروع شد و ادامه پیدا کرد، تا آن جایی که ممکن بود؛ یک جاهایی هم ممکن نبود».

منبع: (۱۳/۱۰/۱۴۰۲؛ دیدار مداحان اهل بیت(ع))